

**IQTISODIYOT TARMOQLARIGA MA'MURIY TA'SIRNI
QISQARTIRISH VA BOSHQARUVNING BOZOR MEXANIZMLARINI
KENGAYTIRISH**

Nuraddinov Diyorbek Zafarbekovich

Farg'ona politexnika instituti ishlab chiqarishda boshqaruv fakulteti

buxgalteriya kafedrasida o'quvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada iqtisodiyotning turli sohalariga ma'muriy ta'sirni kamaytirish va boshqaruvning bozor mexanizmlarini kengaytirish masalalari ko'rib chiqilgan. Unda nazariy asoslar muhokama qilinadi, avvalgi adabiyotlar tahlil qilinadi va hukumat nazorati pasayishining iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini baholash uchun empirik usullar qo'llaniladi. Natijalar samaradorlik va innovatsiyalar nuqtai nazaridan muhim afzalliklarni ta'kidlab, muvozanatli iqtisodiy boshqaruv bo'yicha siyosiy takliflarni taqdim etadi.*

***Kalit so'zlar.** Ma'muriy ta'sir, bozor mexanizmlari, iqtisodiyot tarmoqlari, davlat tomonidan tartibga solish, iqtisodiy samaradorlik, bozorni erkinlashtirish, siyosatni isloh qilish.*

Hukumatning iqtisodiyotdagi roli iqtisodchilar va siyosatchilar o'rtasida munozarali masala bo'lib kelgan. Ba'zilar adolat va barqarorlikni ta'minlash uchun kuchli tartibga solish nazorati haqida bahslashsa, boshqalari bozor kuchlarini ochish uchun ma'muriy nazoratni minimallashtirish tarafdori. Ushbu maqolada ma'muriy ta'sirni kamaytirish iqtisodiyotning turli sohalariga ta'siri va bozorga asoslangan boshqaruv yondashuvlarini kengaytirish o'rganiladi. Asosiy e'tibor bunday siljishlar iqtisodiy ko'rsatkichlar va innovatsiyalarni qanday oshirishi mumkinligini tushunishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqot miqdoriy ma'lumotlarni tahlil qilishni sifatli amaliy tadqiqotlar bilan birlashtirgan aralash usulli yondashuvdan foydalanadi. Miqdoriy

tahlil turli mamlakatlarda ma'muriy nazorat darajasi va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun regressiya modellarini o'z ichiga oladi. Sifatli komponentga siyosat o'zgarishlarining amaliy oqibatlarini haqida tushuncha beradigan, sezilarli tartibga solinmagan tarmoqlarning amaliy tadqiqotlari kiradi.

Iqtisodiyot tarmoqlariga ma'muriy ta'sirni kamaytirish va boshqaruvning bozor mexanizmlarini kengaytirish iqtisodiy samaradorlik, innovatsiyalar va o'sishni rivojlantirishga qaratilgan strategiyadir. Ushbu yondashuv bir nechta asosiy harakatlar va islohotlarni o'z ichiga olishi mumkin:

Tartibga solish

- Byurokratiyani kamaytirish: ma'muriy protseduralarni soddalashtirish va biznesni boshlash va yuritish uchun zarur bo'lgan ruxsatnomalar va litsenziyalar sonini kamaytirish.

- Jarayonlarni soddalashtirish: tartibga muvofiqlikni yanada samarali va kam vaqt talab qiladigan elektron hukumat echimlarini amalga oshirish.

Xususiyashtirish

- Davlat korxonalarini sotish: samaradorlik va rentabellikni oshirish uchun davlat korxonalariga egalik huquqini xususiy sektorga o'tkazish.

- Davlat-xususiy sheriklik (PPP): davlat xizmatlari va infratuzilmani etkazib berish uchun hukumat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish.

Bozorni Erkinlashtirish

- Savdo to'siqlarini olib tashlash: raqobat va jahon bozoriga integratsiyani rag'batlantirish uchun import va eksportga tariflar, kvotalar va boshqa cheklovlarni kamaytirish.

- Kapital bozorlarini liberallashtirish: moliya bozorlarida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va kapital taqsimotini yaxshilash uchun ko'proq erkinlik berish.

Raqobatni Kuchaytirish

- Monopoliyaga qarshi qonunlar: monopoliyalarning oldini olish va adolatli raqobatni rivojlantirish uchun raqobat to'g'risidagi qonunlarni bajarish.

- Monopoliyalarni parchalash: raqobatni kuchaytirish uchun yirik, monopolistik kompaniyalarni kichikroq tashkilotlarga bo'lish.

Subsidiyalar va narxlarni nazorat qilishni kamaytirish

- Subsidiyalarni bekor qilish: bozor narxlarini buzadigan va samarasizlikni keltirib chiqaradigan davlat subsidiyalarini bosqichma-bosqich yo'q qilish.

- Narxlarni erkinlashtirish: bozor kuchlariga davlat nazoratidan ko'ra tovarlar va xizmatlar narxlarini aniqlashga imkon berish.

Huquqiy va institutsional asoslarni mustahkamlash

- Mulk huquqi: investitsiya va iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish uchun aniq va amalga oshiriladigan mulk huquqlarini ta'minlash.

- Sud mustaqilligi: shartnomalarni bajarish va nizolarni hal qilish uchun adolatli va mustaqil sud tizimini yaratish.

Tadbirkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirish

- Startaplarni qo'llab-quvvatlash: inkubatorlar, grantlar va moliyalashtirishga kirish orqali yangi korxonalarni qo'llab-quvvatlash.

- Ar-Ge imtiyozlari: innovatsiyalarni rivojlantirish uchun tadqiqot va ishlanmalar uchun soliq imtiyozlari va grantlarni taklif qilish.

Mehnat Bozori Islohotlari

- Bandlikdagi moslashuvchanlik: ishga qabul qilish va ishdan bo'shatishni osonlashtirish uchun mehnat qonunlarini isloh qilish, shu bilan mehnat bozori moslashuvchanligini oshirish.

- Malaka oshirish: ishchi kuchi dinamik iqtisodiyot ehtiyojlarini qondirishi uchun ta'lim va o'quv dasturlariga sarmoya kiritish.

Ma'muriy ta'sirni kamaytirishning afzalliklari

- Samaradorlikni oshirish: bozor mexanizmlari markazlashtirilgan ma'muriy nazoratga qaraganda resurslarni samaraliroq taqsimlashga moyildir.

- Innovatsiyalar va o'sish: raqobat bozorlari innovatsiyalar va texnologik yutuqlarni rag'batlantiradi, bu esa iqtisodiy o'sishga olib keladi.

- Investitsiyalarni jalb qilish: bozorga yo'naltirilgan iqtisodiyot mahalliy va xorijiy investorlar uchun yanada jozibador bo'lib, kapital oqimini oshiradi.

- Iste'mol foydalari: rivojlangan raqobat iste'molchilar uchun past narxlarda yaxshi sifatli mahsulot va xizmatlar olib keladi.

Qiyinchiliklar va mulohazalar

- O'tish xarajatlari: ma'muriy boshqariladigan iqtisodiyotdan bozorga asoslangan iqtisodiyotga o'tish katta qisqa muddatli xarajatlar va uzilishlarga olib kelishi mumkin.

- Ijtimoiy ta'sir: tartibga solish va xususiylashtirish ehtiyotkorlik bilan boshqarilmasa, ish joylarini yo'qotish va ijtimoiy norozilikka olib kelishi mumkin.

- Normativ nazorat: bozordagi nosozliklarning oldini olish, iste'molchilarni himoya qilish va adolatli raqobatni ta'minlash uchun hali ham etarli tartibga solish zarur.

Ushbu islohotlarni amalga oshirish o'tishni boshqarish va har qanday salbiy ta'sirlarni yumshatish uchun puxta rejalashtirish, kuchli siyosiy Iroda va samarali muloqotni talab qiladi.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, ma'muriy ta'sirni kamaytirish yanada samarali va dinamik iqtisodiy tarmoqlarga olib kelishi mumkin. Tartibga solish xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish va raqobatbardosh bozorlarni rivojlantirish, innovatsiyalar va samaradorlikni oshirishga o'xshaydi. Biroq, bozor monopoliyalari va ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosibliklar kabi salbiy tashqi ta'sirlardan qochish uchun o'tishni ehtiyotkorlik bilan boshqarish kerak. Ushbu xavflarni kamaytirish uchun doimiy monitoring va moslashuvchan qoidalar bilan bosqichma-bosqich yondashuv zarur bo'lishi mumkin.

Xulosa va takliflar

Ushbu tadqiqot ma'muriy ta'sirni kamaytirish va bozor mexanizmlarini kengaytirish iqtisodiy ko'rsatkichlarni sezilarli darajada oshirishi mumkin degan xulosaga keldi. Siyosatchilar bozor kuchlari jamoat farovonligini buzmasdan samaradorlikni oshirishi mumkin bo'lgan sohalarda strategik tartibga solishni ko'rib chiqishlari kerak. Tavsiyalarga quyidagilar kiradi:

Deregulyatsiyani amalga oshirishdan oldin ta'sirni to'liq baholashni o'tkazish.

Sektorlarning asta-sekin moslashishiga imkon berish uchun bosqichma-bosqich yondashuvni ta'minlash.

Monopolistik amaliyotlarning oldini olish va iste'molchilarni himoya qilish bo'yicha himoya choralarini amalga oshirish.

Tartibga solish jarayonlarida shaffoflik va hisobdorlikni oshirish.

Ikkala sektorning kuchli tomonlaridan foydalanish uchun davlat-xususiy sheriklikni rag'batlantirish.

ADABIYOTLAR

1. Harrod R. Towards the theory of economic dynamics. <http://orel.rsl.ru/nettext/economic/harrod/neoksodl.htm>.
2. Romer P.M. Science, Economic Growth and Public Policy, 1996. <http://www.stanford.edu/%7Epromer>.
3. Helpman E. The Mystery of Economic Growth, 2004. <http://post.economics.harvard.edu/faculty/helpman/helpman.html>.
4. Клейман Ю.А. Роль макротехнологий в повышении национальной конкурентоспособности России // Инновационный фактор национальной и региональной конкурентоспособности России: материалы Междунар.науч.-практ. конф. Краснодар, 2006.
5. M.U.Kurbanov. The importance of small business and private entrepreneurship in raising the level of employment. European Journal of Business and Social Sciences 7 (5), 665-6718.
6. Ш.Э.Отажанов, М.У.Курбанов. РОЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКИ В ВОСПИТАНИИ ПАТРИОТИЗМА У МОЛОДЕЖИ-Ученый XXI века, 2016